

Р. Д. Стаканов,
к. е. н., асистент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин,
Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса
Шевченка

РОЛЬ МІГРАНТІВ У ФУНКЦІОНУВАННІ РИНКУ ПРАЦІ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА В ХХІ ст.

Стаття присвячена аналізу участі мігрантів у ринку праці Сполученого Королівства, а також сучасним тенденціям у регулюванні притоку до країни різних типів мігрантів.

The article analyzes the participation of migrants in the United Kingdom labor market, as well as current trends in the regulation of inflow to the country of various types of migrants.

*Ключові слова: ринок праці, трудова міграція, міграційна політика, Сполучене Королівство.
Key words: labour market, labour migration, migration policy, UK.*

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії є одним з ключових центрів притоку мігрантів у світі. Країна тривалий час характеризується досить сприятливим режимом для доступу мігрантів на її територію, при цьому, знаходячись поза межами Шенгенської зони, Сполучене Королівство провадить власну міграційну політику, яка в багатьох випадках є більш сприятливою для мігрантів, у тому числі і для трудової міграції, у порівнянні з іншими важливими приймаючими країнами ЄС. Зважаючи на роль Сполученого Королівства в сучасних міграційних процесах, зміни в міграційній політиці та стану національного ринку праці цієї країни є вагомим чинником розвитку світового ринку праці в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Міжнародна трудова міграція, глобальний та регіональні ринки праці, а також міграційна політика окремих країн та регіонів досліджувалися рядом українських та зарубіжних науковців, серед яких, в першу чергу, варто виділити Дж. Борхаса, А. Вінтерса, А. Гайдуцького, С. Дрінквотера, І. Івахнюка, Е. Лібанову, О. Малиновську, С. Метельова, Д. Рату, А. Румянцева, О. Старка, А. Філіпенка, Дж. Флореса, Р. Чамі.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даної статті було визначення сучасної структури та динаміки міграційних процесів у Сполученому Королівстві, ролі мігрантів на національному ринку праці, а також аналіз новітніх тенденцій в міграційній політиці країни.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ АВТОРА

Міграційна динаміка останніми роками у Великобританії характеризується досить сталим зростанням, незважаючи на негативний вплив економічної кризи на макроекономічну динаміку країни і, як наслідок, на національний ринок праці. Загальний приплив мігрантів до Сполученого Королівства в 2010 році становив 591 000 осіб, що характеризувало збільшення даного показника на 4% у порівнянні з 2009 роком. За аналогічний період відтік скоротився на 8%, до 339 000 осіб. Загальне сальдо міграції збільшилося на 27%, до 252 000, що є найвищим показником за всю історію дослідження міграції в країні. Чистий відтік у 43 000 громадян Великобританії був компенсований чистим припливом у 294 000 не громадян Великобританії. Чиста міграція збільшилася для всіх іноземних груп, за винятком громадян ЄС-15 [1].

Динаміка міграційного припливу та міграційного відтоку в Сполученому Королівстві наведена в таблиці 1.

Як видно з таблиці 1, темпи припливу та відпливу мігрантів зростають стабільними темпами в 2000-х рр., при цьому чистий міграційний приплив залишається позитивним для Британії, збільшившись з 3,7 осіб на 1 тис осіб у 2000 р. до 4,8 — у 2010 р. Ключовими країнами-постачальниками мігрантів у 2010 р. для Сполученого Королівства виступали Індія (15% від загальної кількості іммігрантів), Польща (7%), Пакистан та Китай (по 6%), Австралія (4%), США, Ірландія та Литва (по 3%) [1].

Число осіб, які отримали вид на проживання в Сполученому Королівстві в 2010 році, без врахування ЄЕП і

швейцарських громадян, досяг рекордного рівня в 241 000 осіб, що на 24% більше в порівнянні з попереднім роком. Це було пов'язано з великою кількістю грантів на дискреційній основі (82 300), в основному в рамках заходів, спрямованих на вирішення справ, особливо для притулку. Найбільша кількість (84300) наданих видів на проживання пов'язані з роботою (у тому числі і утриманці). Це рекордне число відображає кількість допущених до роботи суміжних категорій на п'ять років раніше, ніж вони отримали вид на проживання. Число грантів, пов'язаних з родиною, було дещо нижчим (-4%) у порівнянні з рекордним рівнем у 2009 році і склало 69 200. Близько 195 000 іммігрантів отримали громадянство в 2010 році, невелике зниження в порівнянні з 2009 роком. Половина з грантів на громадянство було за ознакою місця проживання [1]. В таблиці 2 відображено розподіл дозволів на в'їзд до країни між різними категоріями мігрантів. У 2010 р., як і роком раніше, найбільш численною категорією мігрантів у Великобританії виступали трудові мігранти, хоча цей відносний показник і скоротився відносно інших категорій (з 37,9% в 2009 р. до 33,1% в 2010 р.).

Число отриманих заяв про надання притулку в 2010 році від головних претендентів скоротилося більш ніж на 25% у порівнянні з 2009 роком, до 18 000. Показник виріс до деякої міри в 2011 році, до 19 800. Головними мешканцями, що шукають притулку в 2010 році, були з Ірану (10%), далі йдуть Афганістан, Зімбабве, Пакистан і Шрі-Ланка [1].

Згідно системи, заснованої на балах (PBS) по Рівню 1, для висококваліфікованих мігрантів, було видано 33 000 візи в 2010 (з яких 49% головним претендентам), на 3% менше, ніж у 2009 році. З тих віз, виданих у 2010 році, 20% були видані особам індійської національності. 40000 віз було видано головним претендентам по Рівню 2, роботодавцям, керуючим кваліфікований потік міграції, в 2010 році, у порівнянні з 36 000 в 2009 році. За попередніми даними за 2011, показують зниження кількості виданих віз в PBS по Рівню 2, в порівнянні з 2010 роком. Внутрішньокорпоративні одержувачі віз складають все більшу частку Рівня 2, що включає 73% основних заявників поза межами країни видачі віз в 2010 році і 78% в 2011 році [1].

Основні наміри політики нової коаліції після виборів у травні 2010 року були направлені на різке скорочення чистої міграції. Нові постанови здійснюються з квітня 2011 року, вони обмежують число тих, кому видається віза на Рівнях 1 і 2 до 21700. Рівень 1 обмежується "винятковим талантом", якій схвалюється відповідним уповноваженим органом. До 2012 року була встановлена квота на рівні 1000 щорічних записів. Інвестори та підприємці не підпадають під квоти. Рівень 2 обмежується 20 700 дозволами і вимагає рівня післядипломної освіти і пропозицію роботи від роботодавця, посвідчення про поручительство. Доступні місячні квоти не були повністю використані. Внутрішньокорпоративні перека-

Таблиця 1. Щорічні міграційні потоки в Сполученому Королівстві в 2000—2010 рр., мігрантів на 1 тис. осіб [1]

Міграційні потоки	2000	2005	2009	2010
Приплив	6,4	7,9	7,7	8,1
Відплив	2,7	2,9	3,7	3,3

Таблиця 2. Кількість дозволів, що отримані мігрантами для в'їзду в Сполучене Королівство (за типами мігрантів) [1]

	2009 р. (тис.)	2009 р. (у % від загальної кількості)	2010 р. (тис.)	2010 р. (у % від загальної кількості)
Трудові мігранти	142,4	37,9	137,3	33,1
Об'єднання сім'ї	107,4	28,6	109,3	26,4
Гуманітарні мотиви	3,1	0,8	4,9	1,2
Вільних рух населення	75,7	20,1	72,2	17,4
Інші типи	47,3	12,6	90,6	21,9
Загалом	375,9	100	414,3	100

зи звільняються від квот, але рівень зарплати для цієї категорії був підвищений. Після розгляду консультативного міграційного комітету, у листопаді 2011 року зі списку дефіцитних професій для Рівня 2 були видалені 29 професій і деякі додані. Новий список складає менше 1% робочих місць у Великобританії, це близько 1/5 частини першого списку, опублікованого в 2008 році. У березні 2012 року були оголошені подальші зміни в системі. У даний час Рівень 2 обмежив перебування до шести років, критерії для врегулювання зарплатні були також підняті [1].

У липні 2011 року були введені обмеження на право на роботу і на право мати поручителів для студентів (Рівень 4). Вимоги до цього напряму були накладені на спонсорів установ, хоча для громадян "з низьким ризиком" прискорення процесу з заявами була створена система прискореного процесу обробки заяв, яка підтримуються спонсорами з високим рівнем довіри. Право на післядипломну роботу на Рівні 1 закінчилось у квітні 2012 року, і студенти, які закінчують університет, повинні мати право на перебування згідно умов Рівня 2, щоб залишитися. Їх спонсори не несуть відпо-

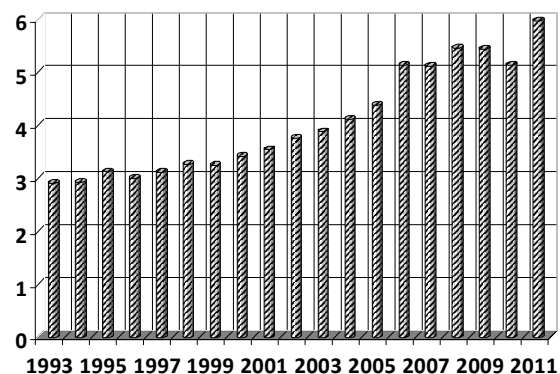

Рис. 1. Загальна кількість мігрантів у Сполученому Королівстві (млн осіб) (складено на основі [2])

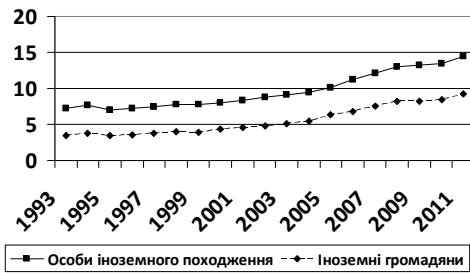

Рис. 2. Частка мігрантів у структурі зайнятості (складено на основі [2])

відальність за конкурс на ринку праці, але всі інші умови повинні бути виконані. Тим не менш, новий проект випускників підприємців на Рівні 1 — з квотою 1000 віз в рік — був створений для випускників з інноваційними ідеями, але які не можуть претендувати на Рівень 1 по підприємницького курсу. Проект для випускників підприємців надає їм два роки відповідно до регулярних вимог [1].

У квітні 2012 року обмеження були також накладені на термін перебування для певних видів тимчасових працівників (Рівень 5) та іноземних працівників на дому. Вимоги щодо знань англійської мови для мігрантів, що прагнуть в'їхати або залишитися у Великобританії як член подружжя громадянина Великобританії або постійного жителя, були введені в 2010 році.

Мігранти, облік яких ведеться британською статистикою, класифікуються за місцем народження (відносячись до категорії осіб іноземного походження), громадянством (іноземні громадяни), а також тривалістю перебування в Сполученому Королівстві.

Таблиця 3. Спеціальності в Сполученому Королівстві, в яких залучена найбільша кількість робітників іноземного походження, 2011 р. [2]

Назва спеціальності з найбільшою кількістю зайнятих мігрантів	%%	Частка спеціальності в загальній кількості зайнятих	Назва спеціальності з найбільшою кількістю зайнятих мігрантів, що недавно прибули в країну	%%	Частка спеціальності в загальній кількості зайнятих
Спеціальності первинної обробки	39,4	0,90	Спеціальності первинної обробки	23,6	0,90
Спеціалісти охорони здоров'я	30,1	1,33	Малокваліфіковані роботи	13	0,93
Торгівля продуктами харчування	28,8	1,17	Прості види очистки	9,8	2,48
Малокваліфіковані роботи	28,2	0,93	Збереження товарів	9,3	1,45
Прості види очистки	25,2	2,48	Прості види особистих послуг	9,1	3,33
Адміністратор готелю	22,8	1,16	Монтажники	8,2	0,87
Монтажники	21,8	0,87	Спеціалісти інформаційно-комунікаційних технологій	8,1	1,82
Спеціалісти інформаційно-комунікаційних технологій	21,7	1,82	Елементарне будівництво	7,7	0,75
Науковці	21,4	0,32	Торгівля продуктами харчування	6,45	1,17
Збереження товарів	20,2	1,76	Науковці	6,25	0,32

Кількість осіб іноземного походження працездатного віку в Сполученому Королівстві збільшилась з 2,9 млн осіб в 1993 р. до близько 5,1 млн осіб в 2010 р. Водночас, зростання переважно було забезпечене міграційним приростом до 2006 р. Натомість, 2007 і 2009—2010 рр. характеризувались незначним скороченням притоку мігрантів. Суттєвий приріст робітників відбувався в 2006 р., що збіглося з відкриттям ринку праці Британії для країн з центральної та східної Європи після розширення ЄС 2004 р. (рис. 1) [2].

Натомість, 2011 р. знову відзначився стрімким приростом міграції, яка по масштабам перевищила всі попередні роки, досягнувши історичного максимуму.

Частка осіб іноземного походження в загальній зайнятості зросла з 7,2% у 1993 р. до 14,4% в 2011 р., частка іноземних громадян в загальній зайнятості в 2010 р. складала 8,5% та 9,2% — в 2011 р., що було відчутним зростанням з 3,5% в 1993 р. Частка мігрантів у загальній зайнятості зросла особливо сильно в 2010—11 рр., при цьому внаслідок економічної кризи в 2008—2009 рр. відзначалось деяке скорочення даного показника. На рис. 2 відображена частка мігрантів у загальній зайнятості, до якої відносяться робітники-чоловіки віком від 16 до 64 р., а також жінки віком від 16 до 59 р., що є зайнятими як повний робочий день, так і з частковою зайнятістю, самозайнятими [2].

Зростання частки робітників-іноземців у структурі зайнятості Великобританії відчутно відрізняється в рамках різних спеціальностей та секторів. Хоча робітники іноземного походження залучені до широкого кола робіт, зростання частки іноземних робітників в останні роки відбувалось більш швидкими темпами серед низькокваліфікованих професій та галузей.

У 2002 р. лише одна професія (торгівля продуктами харчування) у переліку 10 найбільш популярних професій серед осіб іноземного походження відносилась до низькокваліфікованих. Як видно з таблиці 3, у даному переліку знаходиться не менше п'яти низькокваліфікованих професій (наприклад, заводи первинної обробки, торгівля продуктами харчування, простих видах очистки)

У 2011 р. 39,4% робітників спеціальностей первинної обробки (наприклад промислова очистка, пакування), 30,1% спеціалістів охорони здоров'я (наприклад, стоматологи), а також 28,8% робітників у харчовій промисловості були особами іноземного походження (таблиця 3). Зростання частки робітників мігрантів була найбільшою серед малокваліфікованих

робітників (наприклад, робітників харчової сфери, виробництва напоїв, тютюнових виробів, а також хімічної промисловості), даний показник виріс з 8,5% у 2002 р. до 28,2% у 2011 р. [2]. Помітним є значне зростання відносної частки середньокваліфікованих мігрантів у Сполученому Королівстві у секторах економіки, які вимагають менш кваліфікованої робочої сили.

У 2011 р. до видів діяльності, що виконувались у найбільшій мірі робітниками іноземного походження, можна віднести виробництво продуктів харчування, у структурі якої 34,9% зайнятих робітників мали іноземне походження (таблиця 4). Другим сектором за величиною мігрантів була робота домашньої прислуги (29,9%), третім — робота в закладах харчування (27,5%).

З таблиці 4 видно, що недавні мігранти концентруються в низько кваліфікованих секторах. Зокрема, це виробництво продуктів харчування (18% від загальної кількості зайнятих), а також робота домашньої прислуги.

Іноземне населення в Великобританії переважно концентрується в Лондоні. У 2011 р. близько однієї третини від загальної кількості мігрантів були найманими робітниками, а 46% самозайнятих мігрантів проживали в Лондоні. Менша частка нещодавніх мігрантів проживала в Лондоні (34%), при цьому, 56% самозайнятих недавніх мігрантів проживали в Лондоні (рис. 3).

Також варто зазначити, що вищенаведена статистика не стосується короткострокових мігрантів, оскільки в рамках дослідження ринку праці [3] Сполученого Королівства до уваги приймаються лише ті мігранти, що проживають на території країни понад 6 місяців. Також дослідження не включає тих, хто не проживає в домашніх господарствах, наприклад, тих, хто проживає в готелях, комунальних установах, значну частину студентів, шукачів притулку. Крім того, огляд ринку праці не включає мігрантів без офіційного права на проживання та роботу в Сполученому Королівстві.

ВИСНОВОК

Незважаючи на світову економічну кризу, міграційна динаміка в Сполученому Королівстві характеризується зростаючим трендом, хоча для нещодавніх мігрантів до країни характерна переважно участь в низько- та середньо кваліфікованих роботах. Для Великобританії основним джерелом міграції, як і в ХХ ст., залишають-

Таблиця 4. Види діяльності в Сполученому Королівстві, в яких залучена найбільша кількість робітників іноземного походження, 2011 р. [2]

Сектор, в якому зайняті мігранти	%	Частка виду зайнятості в загальній кількості зайнятих	Сектор, в якому зайняті мігранти, що недавно прибули в країну	%	Частка виду зайнятості в загальній кількості зайнятих
Виробництво продуктів харчування	34,9	1,21	Виробництво продуктів харчування	18,0	1,21
Домашня прислуга	29,9	0,18	Домашня прислуга	13,5	3,55
Робота в закладах харчування	27,5	3,80	Програмування та радіомовлення	9,9	0,19
Виробництво одягу	24,6	0,12	Робота в закладах харчування	9,0	3,80
Повітряний транспорт	24,4	0,22	Послуги про проживання	9,0	1,07
Послуги про проживання	22,9	1,07	Виробництво паперу та паперових продуктів	8,9	0,21
Безпека та розслідування	21,0	0,57	Робота по догляду	7,2	2,80
Робота по догляду	20,9	2,80	Виробництво одягу	7,1	0,12
Фінансова діяльність (за виключенням страхування та пенсійного забезпечення)	20,7	1,96	Послуги з будівництва та ландшафту	7,1	1,84
Комп'ютерне програмування та консультування	20,6	1,63	Збір, переробка та утилізація відходів	6,9	0,42

Рис. 3. Співвідношення іноземних громадян в Сполученому Королівстві за типами зайнятості, 2011 р., (у %) (складено на основі [2])

ся мігранти з колишніх колоній, хоча поступово зростає і роль представників Центральної та Східної Європи, які отримали можливість вільного їзду на територію Британії після розширення ЄС у 2004 р. та 2007 рр. Важливу роль при відборі мігрантів відіграє Система балів, яка дозволяє зробити механізм відбору необхідних для країни іммігрантів більш ефективним.

Література:

1. Country notes: recent changes in migration movements and policies United Kingdom [Electronic resource]. — Mode of access: http://www.oecd.org/els/internationalmigrationpoliciesanddata/IMO%202012_Country%20note%20United%20Kingdom.pdf

2. Migrants in the UK Labour Market [Electronic resource]. — Mode of access: <http://migrationobservatory.ox.ac.uk/briefings/migrants-uk-labour-market-overview>

3. Dustmann C., Frattini T., Halls C. Assessing the Fiscal Costs and Benefits of A8 Migration to the UK / C. Dustmann, T. Frattini, C. Halls [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.ucl.ac.uk/~uctpb21/Cpapers/DustmannFrattiniHalls2010.pdf>

Стаття надійшла до редакції 22.12.2012 р.